

SINFÓNÍUHLJÓMSVEIT
ÍSLANDS

Beethoven og Stravinskíj

19. febrúar 2015

MENNTA- OG
MENNINGARMÁLARÁÐUNEYTIÐ

Reykjavíkurborg

Vinsamlegast hafið slökkt á farsímum meðan á tónleikum stendur.

Tónleikagestir eru beðnir um að klappa aðeins í lok tónverka.

Tónleikarnir eru í beinni útsendingu á Rás 1 og verða aðgengilegir í tvær vikur á www.ruv.is.

Áætluð tímalengd verka:

Leónóra, forleikur nr. 1: 9'

Fiðlukonsert: 22'

Sinfónía nr. 2: 32'

Mynd á kápu: Katie Buckley, harpa, Joseph Ognibene, horn.

© Ari Magg

Aðalstyrktaraðili:

GAMMA

@icelandsymphony #sinfó www.sinfonia.is

Beethoven og Stravinskij

Tónleikar í Eldborg 19. febrúar 2015 » 19:30

Santtu-Matias Rouvali hljómsveitarstjóri

Pekka Kuusisto einleikari

Ludwig van Beethoven

Leónóra, forleikur nr. 1 (1807)

Ígor Stravinskij

Konsert í D-dúr fyrir fiðlu og hljómsveit (1931)

Toccata

Aria I

Aria II

Capriccio

Hlé

Ludwig van Beethoven

Sinfónía nr. 2 í D-dúr op. 36 (1801–02)

Adagio molto – Allegro con brio

Larghetto

Scherzo: Allegro

Allegro molto

Santtu-Matias Rouvali

hljómsveitarstjóri

Finnski hljómsveitarstjórinn Santtu-Matias Rouvali (f. 1985) stundaði nám í hljómsveitarstjórn hjá Leif Segerstam við Sibeliussar-akademíuna og lauk prófi þaðan árið 2009. Áður hafði hann getið sér gott orð sem slagverksleikari og bar m.a. sigur úr bítum í Eurovision-keppni ungra einleikara árið 2004.

Rouvali er aðalstjórnandi Fílharmóníuhljómsveitarinnar í Tampere og gegnir einnig stöðu aðalgestastjórnanda Fílharmóníuhljómsveitarinnar í Kaupmannahöfn. Hann er eftirsóttur stjórnandi víða um heim og hefur nýverið stjórnað Sinfóníuhljómsveit Vínarborgar, Fílharmóníuhljómsveitinni í Ósló, Sinfóníuhljómsveit Gautaborgar og Þýsku sinfóníuhljómsveitinni (DSO) í Berlín. Rouvali kemur einnig reglulega fram með hljómsveitum í Stokkhólmi, Tókýó og hljómsveitinni Fílharmóníu í Lundúnum. Þá er hann fastur gestur á sumartónleikaröð við Concertgebouw í Amsterdam og á Queensland-tónlistarhátíðinni í Ástralíu.

Rouvali hefur hljóðritað geisladiska fyrir finnska forlagið Ondine, og væntanlegur er nýr diskur hjá Orchid Classics þar sem hann stjórnar fiðlukonsertum eftir John Adams og György Ligeti með einleikaranum Ilya Gringolts sem er íslenskum tónlistarunnendum að góðu kunnur. Rouvali hefur einnig stjórnað óperum, til dæmis *Carmen* og *Töfraflautunni*. Þetta er í fyrsta sinn sem Rouvali stjórnar Sinfóníuhljómsveit Íslands á tónleikum, en hann foræfði hljómsveitina fyrir landa sinn Hannu Lintu haustið 2011 þegar undirbúinn var flutningur á öllum sinfóníum Beethovens.

Pekka Kuusisto

einleikari

Finnski fiðluleikarinn Pekka Kuusisto (f. 1976) hóf að læra á fiðlu þriggja ára gamall og nam síðar við Sibeliusar-akademíuna og Indiana University School of Music. Hann hlaut fyrstu verðlaun í alþjóðlegu Sibeliusar-fiðlukeppninni árið 1995, fyrstur landa sinna. Hann hefur komið fram með hljómsveitum um allan heim, m.a. í Birmingham og Toronto, með Kammerhljómsveit Evrópu og Bandarísku þjóðarhljómsveitinni í Washington D.C. Hann hefur gegnt stöðu staðarlistamanns við hina virtu listahátíð í Aldeburgh á Englandi og sömuleiðis við Concertgebouw í Amsterdam. Hann stjórnar hljómsveitum auk þess að leika sjálfur, hefur m.a. stýrt Þýsku kammerfilharmóníunni í Bremen á tónleikaferðalagi um Suður-Ameríku.

Kuusisto er sérlegur áhugamaður um nýja tónlist og fersk nálgun hans hefur vakið athygli og aðdáun víða um heim. Hann frumflutti fiðlukonsert eftir Sebastian Fagerlund sem væntanlegur er á hljóðritun sænska forlagsins BIS á næstu mánuðum, og starfar náið með tónskáldum, til dæmis Nico Muhly og Thomas Adès. Kuusisto hlaut Tónlistarverðlaun Norðurlandaráðs 2013 og í greinargerð dómnefndar sagði að hann hefði náð „fullkomnu valdi á tækni og tjáningu – allt frá flóknu virtúósspili til hins einfalda sem snertir mann djúpt“. Kuusisto leikur á fiðlu smíðaða af Giovanni Battista Guadagnini (1752) sem hann hefur í láni frá finnska menningarráðinu.

Pekka Kuusisto er heimavanur á Íslandi. Hann lék fiðlukonsert Beethovens með Sinfóníuhljómsveit Íslands 2004, var einn aðalkennara tónlistarhátíðarinnar Við Djúpið á Ísafirði 2008 og lék á Midsummer Music-hátíðinni í Hörpu í fyrrasumar. Margir Íslendingar hafa þó kannski fyrst heyrt hann og séð þegar hann lék í undanúrslitaþætti spurningaþáttanna vinsælu, Kontrapunkts, sumarið 1998. Eldri bróðir Pekka, Jaakko, hefur einnig komið fram sem einleikari með SÍ, í fiðlukonsert Einojuhani Rautavaara árið 2004.

Ludwig van Beethoven

Leónóra, forleikur nr. 1

Ludwig van Beethoven (1770–1827) samdi aðeins eina óperu, en hún kostaði hann meira erfiði en nokkurt annað tónverk fyrir eða síðar. Tíu ár liðu þar til hann var fyllilega sáttur við árangurinn og þá hafði hann samið fjóra forleiki við verkið, endurskoðað það tvisvar frá grunni og fundið því nýtt heiti: *Fidelíó*. Að lokum rann upp fyrir Beethoven að óperuformið hentaði honum ekki. Tónlist hans er svo dramatísk að hún þarfnast hvorki leikmyndar né búninga til að auka áhrifin.

Texti óperunnar var ortur skömmu fyrir aldamótin 1800 af frönsku skáldi sem átti að hafa stuðst við sannsögulega atburði í verki sínu. Sagt var að eftir byltinguna hafi kona nokkur (sem í óperunni fékk nafnið Leónóra) dulbúið sig sem ungan karlmann (*Fidelíó*) til að geta frelsað mann sinn (*Flórestan*) úr óréttmætri ánaud. Ópera Beethovens hlaut fyrst um sinn nafnið *Leonore, oder die eheliche Liebe* (Leónóra, eða Hjónaástir) og var frumsýnd 20. nóvember 1805. Hún fékk dræmar undirtektir enda var tímasetningin með eindæmum óheppileg. Sveitir Napóleóns voru í þann mund að hertaka Vínarborg og fáir höfðu löngun til að sitja heilt kvöld í leikhúsi til að hlýða á óperu um mann sem var handsamaður af grimmmum herforingja fyrir upplagnar sakir. *Leónóra* var sýnd í þrjú kvöld, og síðan ekki söguna meir.

Ekki leið á löngu þar til Beethoven tók að endurskoða tónlistina. Í apríl 1806 var ný útgáfa sett á svið sem var nokkuð styttri en sú fyrri, í tveimur þáttum í stað þriggja. Fyrir þennan flutning samdi Beethoven nýjan forleik og enn endurskoðaði hann verkið vorið 1814. Forleikurinn sem hljómar í kvöld var saminn fyrir flutning í Prag árið 1808 sem aldrei varð neitt úr – hann var með öðrum orðum ekki sá fyrsti sem Beethoven samdi, þótt hann beri yfirskriftina „nr. 1“. Hann var raunar ekki frumfluttur fyrir en árið 1828, fáeinum mánuðum eftir að tónskáldið lést. Eftir hægan inngang kemur líflegur kafli, en um miðbik forleiksins hægist aftur um. Hér vinnur Beethoven með stuttan lagbút úr aríu Flórestans, *In des Lebens Frühlingstagen*, en ekki líður á löngu þar til allt fer á flug á ný.

Tónlistin á Íslandi

Forleikur nr. 1 að Leónóru hefur aldrei áður hljómað á Íslandi svo vitað sé. Aftur á móti hefur Sinfóníuhljómsveit Íslands flutt Leónóru-forleik nr. 3 al loft, meðal annars undir stjórn Róberts A. Ottóssonar í Þjóðleikhúsinu 1953, Karstens Andersen í Háskólabíói 1977 og Ricos Saccani árið 1999. Einnig hefur hljómveitin leikið Fidelíó-forleikinn, sem svo er nefndur, síðast undir stjórn Petris Sakari á tónleikum Kristins Sigmundssonar á Listahátíð í Reykjavík 2010.

Ígor Stravinskíj

Fiðlukonsert

Fjórði áratugur 20. aldar var gósentíð hvað fiðlukonserta snertir. Barber, Bartók, Berg, Britten, Prokofjev, Schönberg, Stravinskíj og Walton sömdu allir konserta fyrir hljóðfærið á þessum árum og eru þá aðeins helstu meistarar upp taldir. Hvatinn að fiðlukonserti Ígors Stravinskíj (1882–1971) kom frá starfsmanni Schott-forlagsins sem hafði séð um útgáfu flestra tónsmíða Stravinskíjs. Tónskáldið tók dræmt í hugmyndina fyrst um sinn. Hann hafði lítinn áhuga á að semja virtúósaverk og efaðist um að þekking sín á hljóðfærinu nægði til að semja áhrifamikla tónsmíð. Að lokum sótti Stravinskíj heilræði til pólsk-ættaða fiðlusnillingsins Samuels Dushkin og konsertinn var frumfluttur í Berlín í október 1931 með Dushkin á fiðluna og tónskáldið við stjórnvölinn. Þetta markaði upphafið á löngu og farsælu samstarfi þeirra; tónskáldið samdi síðar *Duo Concertant* fyrir Dushkin og lék með honum á píanó í fjölmörgum tónleikaferðum.

Tónlistin á Íslandi

Fiðlukonsert Stravinskíjs hefur aðeins hljómað þrisvar sinnum áður á tónleikum Sinfóníuhljómsveitar Íslands, í flutningi Guðnýjar Guðmundsdóttur (1976), Katarínu Óladóttur (1989) og Isabelle Faust (2010).

Konsertinn er í fjórum þáttum sem hver um sig ber yfirskrift sem minnir á barokktímamann; nafngiftirnar er til dæmis allar að finna í hljómborðspartítum Bachs. *Aría II* er hægi þáttur konsertsins og hér nýtur lagræn gáfa Stravinskíjs sín til fulls; útkoman er eins konar nútímaútgáfa af skreyttum *Adagio*-þætti hjá Bach. Þó er tónlist Stravinskíjs óravegu frá því að vera í eftirhermustíl. Hann býtar niður hendingar og raðar saman aftur á nýstárlegan hátt, svo að útkoman er skýr og snaggaraleg. Tónlistin hefur hlutlægt yfirbragð rétt eins og flest verk Stravinskíjs á hinu svokallaða „nýklassíska“ skeiði hans, auk þess sem yfirbragðið allt er einkar glæsilegt. Þó er hlutverk einleikarans gjörólíkt því sem oftast tíðkast. Í stað þess að láta skiptast á tilþrifamiklar kadensur og löng hlé gefur Stravinskíj einleikaranum nóg að iðja allt frá fyrsta takti til hins síðasta, og leikur sér að því að nýta á sem fjölbreyttastan hátt líflegt samspil fiðlu og hljómsveitar.

Ludwig van Beethoven

Sinfónía nr. 2

Tónlistin á Íslandi

Filharmóníuhljómsveit Hamborgar lék 2. sífóníu Beethovens í fyrsta sinn á Íslandi, undir stjórn Jóns Leifs í lðnó í júní 1926. Næst heyrðist hún í Þjóðleikhúsinu 1952, flutt af Sinfóníuhljómsveit Íslands og Olav Kielland. Hljómsveitin hefur flutt hana 18 sinnum síðan, m.a. undir stjórn Jean-Pierres Jacquillat 1978 og 1982, og með Osmo Vänskä í Klakksvík og Þórshöfn í Færeyjum 1995. Hannu Lintu stjórnaði verkinu í síðasta flutningi SÍ, í desember 2011.

Einnig má geta þess að Sinfóníuhljómsveit áhugamanna lék verkið undir stjórn Ingvars Jónassonar árið 1991.

Þegar hinn ungi Beethoven hélt til Vínarborgar árið 1792 hafði hann í farteskinu bréf frá einum velgjörðarmanna sinna, Ferdinand von Waldstein greifa. Þar hvatti Waldstein hinn unga tónlistarmann til að nýta tímann vel og rækta gáfur sínar til fullnustu. „Þú átt að taka við anda Mozarts úr höndum Haydns“, sagði hann meðal annars í bréfinu. Beethoven tók orð hans alvarlega og kynnti sér verk hins látna meistara til fullnustu. Þau voru fyrirmyndir hans í tónsmíðunum fyrstu árin, en að lokum fór svo að hið unga tónskáld hafði lært nóg og var reiðubúið að halda út á nýjar og óvæntar brautir.

Sinfónían nr. 2 í D-dúr, sem Beethoven samdi á árunum 1801–02, er eitt verkanna sem marka þessi tímamót á ferli Beethovens. Með næstu sífóníu sinni, *Eroicu* (1803–04), þeyttist hann með ógnarhraða inn í næsta skeið í tónsmíðum sínum, „hetjutímabilið“ svonefnda. Í sífóníu nr. 2 hafði Beethoven náð fullum þroska, en þó má heyrja bergmál úr tveimur hljómsveitarverkum Mozarts í fyrsta þættinum. Inngangur *Prag*-sífóníunnar svífur yfir vötnum í byrjunartöktunum og þegar liður á kaflann skýtur forleikurinn að *Don Giovanni* upp kollinum. Að loknum tígulegum og ljóðrænum inngangi tekur við gáski og fjör. Fyrsta stefið er leikið af dýpri strengjahljóðfærum, en í hinu síðara eru klarínett og fagott í forgrunni. Í úrvinnslunni kemur Beethoven á óvart með því að endurtaka upphafsstefið í öllu skuggalegri d-moll, en hann varir ekki lengi. Kraumandi glaðværðin snýr aftur, og raunar halda henni engin bönd; það er ekki fyrr en eftir kóda í dæmigerðri Beethovenskri lengd, með risandi krómatík og stöðugum víxlsporum úr dúr í moll, að kaflinn rennur skeið sitt á enda.

Í öðrum þætti tekur Beethoven einnig stórt stökk fram á við, sé miðað við fyrstu sífóníuna. Kaflinn er hugljúft *intermezzo*, en fullvaxið sönötuform rétt eins og fyrsti kaflinn. Auk þess er tjáningin hér dýpri og innilegri en áður. Þriðji þáttur er enn eitt sjómílnaskrefið. Í fyrstu sífóníu sinni kallar Beethoven

samsvarandi þátt menúett, eins og hefð klassíska tímans sagði til um. Hér notar hann í fyrsta sinn heitið *scherzo* – sem þýðir „brandari“ á ítölsku, enda glensíð í fyrirrúmi. Kaflinn tekst á flug strax í fyrsta takti og Beethoven leikur sér með eftirvæntingar áheyrenda með því að búa til mynstur sem hann brýtur um leið – t.d. skiptingu milli sterkra og veikra takta í upphafi, sem er hömruð í það með fortissimóinu í takti 8. „Tríóið“ um miðbikið er ekki síður broslegt. Eftir ljúfa og sveitalega laglínu bláasaranna taka strengirnir við, en þeir „festast“ á einum og sama tóninum og hafa lítið til málanna að leggja áður en bláasararnir taka aftur við. Lokabátturinn, með hálf-klaufsku upphafsstefinu – sem hrasar áður en það kemst á flug, – er leiftursnökkur og iðar af lífi rétt eins og sá fyrsti.

Árni Heimir Ingólfsson

Michael Kaulartz

Nærmynd

Michael Kaulartz hefur gegnt stöðu fyrsta fagottleikara í Sinfóníuhljómsveit Íslands frá því í haust. Michael ólst upp í vínræktarhéraðinu Pfalz í Þýskalandi og hófnám á fagott þegar hann var átta ára. Michael byrjaði að leika í ungsveit viku síðar en fyrsta verkið var *Sleðafærðin* eftir Leopold Mozart. Hann ákvað að leggja tónlistina fyrir sig um 15 ára aldur.

En af hverju byrjaði Michael að læra á fagott? „Ég hafði leikið á píanó í eitt ár þegar mamma kom við hjá hljóðfærasmíð þegar við vorum á leiðinni heim úr fríi. Hún óskaði þess heitast að ég myndi leika á óbó. Ég prófaði óbóíð en náði ekki tóni úr hljóðfærinu. Þá stakk hljóðfærasmíðurinn upp á því að ég prófaði fagottið og það gekk upp um leið og ég sagði: „Mamma þetta er hljóðfærið mitt.“

Áhugamálin fyrir utan tónlistina hjá Michael á menntaskóla-árunum voru raungreinar en í dag er það tónlistin sem á hug hans allan. „Ég elskaði Beethoven þegar ég var yngri og geri enn. Eins er það rokkið og pönkið sem hrífur mig. Þessi tónlist fer vel saman og ef það hljómar vel þá er ég hrifinn af því.“

En hvað er það sem er mest krefjandi við hljómsveitarleik? „Það eru ólíkir hlutir“ segir Michael. „Við leikum miðju-röddina og hljómrænt þarf maður að hlusta eftir öðrum, leggja vel við hlustir, vanda samspilið og þekkja samstarfsfólk sitt. Það mikilvægasta er samt sem áður að njóta og láta þetta starf aldrei verða hversdagslegt eða taka því sem sjálfsgöðum hlut. Tónlistin er alltaf lifandi, staðnæmist aldrei og er aldrei eins. Síðan verður maður að vera duglegur að æfa sig til að halda sér við og svo er það blaðasmíðin en ég smíða mín eigin blöð. Það tekur jafnlangan tíma og að æfa sig.“

Er eitthvað sem einkennir hljómsveitina okkar? „Það er áhugavert að finna hvað Sinfóníuhljómsveit Íslands hefur sterk sérkenni – tónn sveitarinnar er líflegur en jafnframt hlýr og hér gefa allir allt á tónleikum.“

Hljómsveit á tónleikum

19. febrúar 2015

1. FIÐLA

Sigrún Eðvaldsdóttir
Una Sveinbjarnardóttir
Hildigunnur Halldórsdóttir
Pálína Árnadóttir
Mark Reedman
Zbigniew Dubik
Rósa Hrund Guðmundsdóttir
Lin Wei
Andrzej Kleina
Bryndís Pálsdóttir
Olga Björk Ólafsdóttir
Greta Guðnadóttir

2. FIÐLA

Gunnhildur Daðadóttir
Kristján Matthíasson
Kristín B. Ragnarsdóttir
Sigurlaug Eðvaldsdóttir
Ólöf Þorvarðsdóttir
Hlín Erlendsdóttir
Þórdís Stross
Laufey Jensdóttir
Geirprúður Ása Guðjónsdóttir
Roland Hartwell

VÍOLA

Svava Bernharðsdóttir
Jónína Auður Hilmarsdóttir
Guðrún Hrund Harðardóttir
Eyjólfur Bjarni Alfreðsson
Sarah Buckley
Herdís Anna Jónsdóttir
Þórarinn Már Baldursson
Kathryn Harrison

SELLÓ

Sigurgeir Agnarsson
Sigurður Bjarki Gunnarsson
Bryndís Björgvinsdóttir
Júlia Mogensen
Lovisa Fjeldsted
Ólöf Sigursveinsdóttir

BASSI

Hávarður Tryggvason
Jóhannes Georgsson
Richard Korn
Þórir Jóhannsson

FLAUTA

Hallfríður Ólafsdóttir
Áshildur Haraldsdóttir
Martial Nardeau

ÓBÓ

Daði Kolbeinsson
Peter Tompkins
Eydis Franzdóttir

KLARÍNETT

Arngunnur Árnadóttir
Einar Jóhannesson
Grímur Helgason

FAGOTT

Michael Kaulartz
Brjann Ingason
Rúnar Vilbergsson

HORN

Joseph Ognibene
Stefán Jón Bernharðsson
Þorkell Jólsson
Lilja Valdimarsdóttir

TROMPET

Eiríkur Örn Pálsson
Ásgeir Steingrímsson
Guðmundur Hafsteinsson

BÁSÚNA

Oddur Björnsson
Sigurður Þorbergsson
David Bobroff, bassabásúna

TÚBA

Nimrod Ron

PÁKUR

Eggert Pálsson

SLAGVERK

Steef van Oosterhout

Arna Kristín Einarsdóttir framkvæmdastjóri
Árni Heimir Ingólfsson listrænn ráðgjafi
Margrét Sigurðsson fjármálafulltrúi
Grímur Grímsson sviðsstjóri

Anna Sigurbjörnsdóttir tónleikastjóri
Hjördis Ástráðsdóttir fræðslustjóri
Margrét Ása Jóhannsdóttir nótna- og skjalavörður
Sigþór J. Guðmundsson sviðsstjóri

Margrét Ragnarsdóttir markaðs- og kynningarstjóri
Greipur Gíslason verkefnastjóri
Una Eyþórsdóttir mannauðsstjóri
Valgerður Árnadóttir umsjónarmaður

Rómeó og Júlía

Rico Saccani snýr aftur

Mið. 13. maí » 19:30

Tryggið ykkur miða

Pjotr Tsjajkovskij

Rómeó og Júlía, fantasíuforleikur

Leonard Bernstein

Úr West Side Story

George Gershwin

Úr Porgy og Bess

Rico Saccani hljómsveitarstjóri

Ástir, átök og örlög á vorkvöldi í Eldborg. Eitt frægasta tónverk Tsjajkovskíjs er byggt á Rómeó og Júlíu Shakespeares. Það á líka við um söngleikinn West Side Story eftir Bernstein en þar eru átökin færð til New York. Smellirnir Summertime og It Ain't Necessarily

So úr Porgy og Bess eftir Gershwin öðlast nýtt líf í litríkri útgáfu.

Rico Saccani var aðalstjórnandi Sí á árunum 1998–2002 og snýr nú aftur til að stjórna Sinfóníuhljómsveitinni, í fyrsta sinn um langt skeið.